

ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ: РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТУ

У статті розглянуто проблему підвищення розвитку лідерських якостей майбутніх інженерів у процесі професійної підготовки в технічних університетах на підставі аналізу результатів констатувального експерименту. На прикладі дослідження лідерських якостей у групі аспірантів НТУ “ХПІ” актуалізовано необхідність формування лідерського потенціалу в студентів технічних університетів. На підставі даних експерименту визначено групу лідерських якостей, які респонденти вважають найбільш значущими для свого майбутнього. Вказано, що педагогічну діагностику проведено відповідно до акмеологічного підходу.

Ключові слова: лідерські якості, лідерський потенціал, проблема, професійна підготовка, студенти технічних університетів, експеримент, дослідження, результати, формування, розвиток.

В умовах модернізації української освіти, особливо у сфері підготовки професійних керівників і фахівців для перспективних галузей економіки, науки та культури, гостро постає проблема пошуку, добору й фахової підготовки найбільш здібної, талановитої молоді, проблема формування нової інтелектуальної еліти нації, лідерів нашої сучасності. Тому підготовка таких лідерів є одним з головних завдань вищої школи. Вирішення завдань підготовки професійних керівників і конкурентоспроможних фахівців-інженерів потребує пошуку нових форм, нетрадиційних підходів до організації навчальної діяльності студентів у технічних університетах, підвищення рівня їх лідерських якостей. У зв'язку із цим виникає об'єктивна необхідність удосконалення системи освіти, спрямованої на формування особистості майбутнього інженера-лідера, який усвідомлює свої можливості, прагне до розвитку лідерського потенціалу, до самоосвіти, самовдосконалення, максимальної самореалізації та досягнення життєвого успіху.

Підготовка майбутніх лідерів є однією з важливих проблем, а в умовах кризи – однією з головних у педагогіці вищої освіти. Для її вирішення необхідне знання закономірностей і механізмів становлення та розвитку лідерського потенціалу, що неможливо без експериментальних досліджень.

Багато українських і зарубіжних педагогів, психологів, соціологів приділяють увагу проблемі лідерства й лідерських здібностей особистості. Вони досліджують найбільш сприятливі ситуації та умови для висунення особистості на лідерські позиції, створюються методики формування лідерських якостей і розвитку лідерського потенціалу студентів. Більшість теоретико-методологічних положень й обґрунтувань змісту педагогічної творчості та технології її формування можуть бути в цілому застосовані для розв'язання завдань підготовки професіоналів-лідерів. Про це свідчать праці таких науковців, як: Ю. Бабанський, Г. Балл, Л. Виготський,

С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, О. Леонтєв, А. Ліготський, В. Луговий, В. Моляко, Н. Ничкало, П. Перепелиця, З. Решетова, В. Рибалко, С. Сисоева, Б. Юдіна та ін. Формуванню сучасної теорії та практики управління соціальними системами, науковому менеджменту, аспекти якого можуть бути застосовані для розв'язання завдань підготовки лідерів-професіоналів присвячені публікації відомих учених: Г. Ганта, Л. Гільберта, Г. Емерсона, Л. Ерхарда, Дж. М. Кейнса, А. Маслоу, Е. Мейо, Д. Муні, Г. Мюнстерберга, Г. Мюрдаля, Ф. Тейлора, Л. Урвіка, А. Файоля, М. Фоллета, Г. Форда, М. Фрідмана, Л. Якокка та ін. Різні аспекти феномена лідерства досліджено в працях Ш. Амоношвілі, І. Грановської, О. Гунічевої, Т. Гури, І. Дригіної, Н. Жеребової, О. Ігнатюк, Р. Кричевського, А. Лаврентєвої, О. Лутошкіна, Ю. Платонова, О. Пономарьова, О. Романовського, А. Тіхонова, Л. Уманського та ін. [1; 2; 3; 4; 5; 6; 8; 9; 11; 12; 13; 14]. Вищезазначені вчені розглядають формування лідерського потенціалу в студентів вищих навчальних закладів. У цих дослідженнях розроблено концепцію, механізми розвитку лідерського потенціалу в студентів в умовах вищої школи.

Але є потреба пошуку ефективних механізмів розвитку лідерського потенціалу, розробки нових методологій та їх застосування в процесі підготовки студентів, майбутніх інженерів, для чого необхідні експериментальні дослідження лідерських якостей у студентів технічних університетів. Практична значущість цієї проблеми велика, оскільки її вирішення дає змогу усунути наявні суперечності між:

- вимогами до лідера та його якостями;
- вимогами до методологій з розвитку лідерського потенціалу, що зростають, та відсутністю механізмів розвитку лідерського потенціалу.

Актуальність цієї проблеми зумовила проведення експериментального дослідження лідерських якостей у студентів технічних університетів.

Мета статті – вивчити проблеми формування лідерських якостей майбутніх інженерів у процесі професійної підготовки в технічних університетах. Проблему розглянуто на підставі результатів і аналізу констатувального експерименту.

Підвищений інтерес до питання формування лідерських якостей у студентів технічних університетів зумовлено стрімкими змінами в усіх сферах життєдіяльності сучасного суспільства: економіки, політики, науки, освіти тощо. “Розвиток особистості в колективі, формування і розвиток її лідерських якостей залежать від змісту діяльності, до якої залучено колектив, та від способів організації діяльності. Саме діяльність висуває лідера” [7, с. 127]. Діяльність у технічних університетах різноманітна. Вона включає в себе навчальну, науково-дослідну та позааудиторну роботу, творчість, організаторську активність тощо.

У нашому дослідженні ми зупинили свій вибір на вивченні таких лідерських якостей: 1) організаційні здібності; 2) комунікативні здібності; 3) амбіційність; 4) діловитість; 5) творчі риси особистості;

б) працелюбність; 7) ініціативність; 8) наполегливість; 9) відповідальність; 10) нестандартне мислення; 11) цілеспрямованість; 12) рішучість; 13) етичність поведінки; 14) технічна (професійна) компетентність; 15) мотивація до досягнення успіху; 16) схильність до ризику (авантюризм); 17) здібність впливати на підлеглих.

За результатами опитування студентів було додано ще деякі якості: 1) високий рівень етикету особистості; 2) підвищення як технічного, так і культурного рівня; 3) швидке опанування знань та вмінь.

Увесь цей набір якостей став основним в експерименті. У дослідженні взяли участь 30 студентів – 18 чоловіків і 12 жінок віком 23–25 років. Вони закінчили Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут” на таких факультетах: автоматика та приладобудування – 2 особи, бізнес та фінанси – 2 особи, економічна інформатика та менеджмент – 2, електроенергетичний – 2, інженерно-фізичний – 3, інтегровані технології та хімічна техніка – 2, інформатика і управління – 3, механіко-технологічний – 2, технології органічних речовин – 3, транспортного машинобудування – 3, фізико-технічний – 2, машинобудівний – 2, технології неорганічних речовин – 2. Усі вони стали аспірантами першого курсу НТУ “ХПІ”. Під час проведення експерименту основними методами дослідження визначено анкетування та тестування. Їх було проведено під час навчально-виховного процесу на аудиторних заняттях з філософії в грудні 2014 р.

Проведення педагогічної діагностики ґрунтувалось на виконанні вимог акмеологічного підходу. Цей підхід передбачає виявлення потенційних і актуальних лідерських якостей. Відповідно до акмеологічного підходу, ці якості враховуватимуться при наступному виборі в освітньому процесі правильного педагогічного впливу для формування зацікавленості самого студента в мінімізації своїх слабких сторін і розвитку професійно значущих лідерських якостей [10].

У дослідженні використано такі методи: анкетування, комплекс психолого-діагностичних методик, а саме: методика визначення лідерського потенціалу; методика визначення макіавеллізму; опитувальник з визначення комунікативних та організаційних здібностей (КОС-2); тести: “Лідер”, тестування на визначення ефективності керівництва й лідерських здібностей за методикою Е. Жарікова, Е. Крушельницького; тест на визначення здібності бути лідером і багатofакторний опитувальник лідерства.

Дослідження розпочинали з анкетування, під час якого респонденти визначили лідерські якості, які, на їх думку, сприяють успіху в роботі сучасного лідера; а також лідерські якості, які є найбільш значущими для них у майбутньому. Анкетування дало змогу визначити рівень реалізації можливостей студентів та їх лідерських здібностей під час навчання в НТУ “ХПІ”.

Аналіз результатів дослідження лідерських якостей студентів-випускників НТУ “ХПІ” дав змогу визначити найбільш значущу для них у майбутньому групу лідерських якостей і поділити її на дві категорії:

якості, що були зазначені в анкеті, та якості, що були запропоновані самими опитуваними.

Групу найбільш значущих лідерських якостей подано на рис. 1.

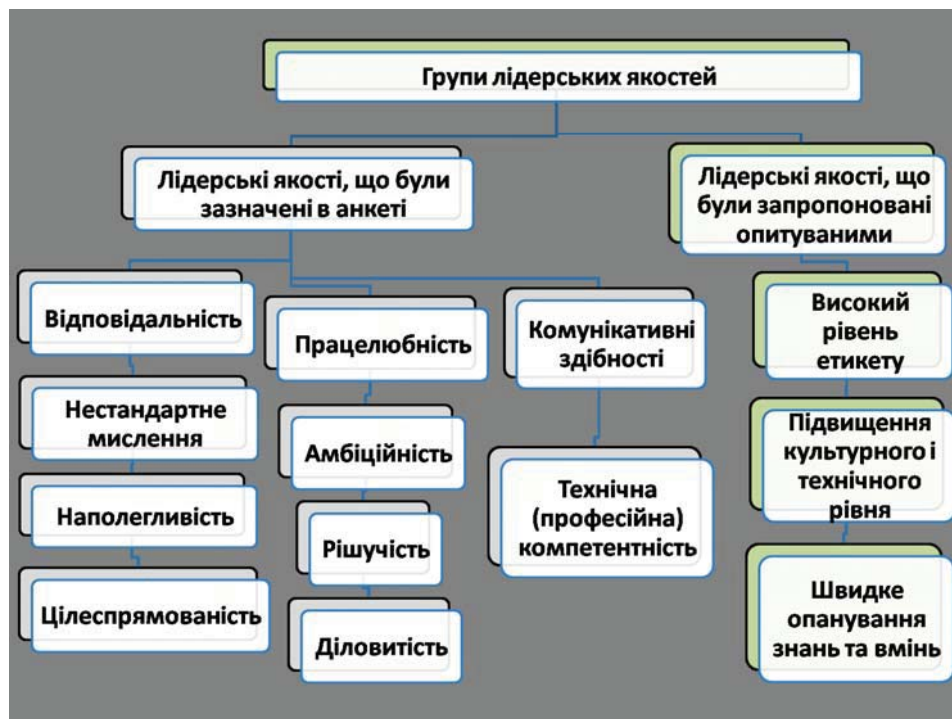

Рис. 1. Група найбільш значимих лідерських якостей

Проаналізувавши результати дослідження, можемо зазначити, що 34% опитуваних указали на високий рівень реалізації своїх організаційних здібностей під час навчання, 13% вважають низьким рівень реалізації організаційних здібностей під час навчання. Але впродовж дослідження 40% респондентів виявили низький рівень володіння організаційними здібностями і лише 20% – високий.

Щодо комунікативних здібностей, 60% опитуваних указали на високий рівень реалізації своїх комунікативних здібностей під час навчання, 7% опитуваних вважають низькою реалізацію своїх комунікативних здібностей. При цьому впродовж дослідження 26% опитуваних показали низький рівень володіння комунікативними здібностями, 60% – високий.

Респонденти указали на високий рівень реалізації амбіційності під час навчання – 54% ; середнім рівень реалізації амбітності під час навчання вважають 46% респондентів.

Опитувані зазначили високий рівень реалізації діловитості під час навчання – 46%, при 7%, які вважають низькою реалізацію своєї діловитості під час навчання.

На високий рівень реалізації своїх творчих рис під час навчання вказали 34% опитуваних, 13% респондентів вважають реалізацію своїх творчих рис низькою.

Респонденти вказали на високий рівень реалізації працьовитості під час навчання – 74%, при 26%, які вважають рівень реалізації своєї працьовитості під час навчання середнім.

Високий рівень реалізації ініціативності під час навчання зазначили 60% опитуваних, 7% опитуваних вважають його низьким.

На високий рівень реалізації наполегливості під час навчання вказали 80% респондентів, 20% респондентів вважають свій рівень реалізації наполегливості під час навчання середнім.

Високий рівень реалізації відповідальності під час навчання зазначили 72% опитуваних, середній – 28%.

З-поміж опитуваних 34% зазначили, що вони реалізували своє нестандартне мислення під час навчання 7% респондентів вважають низьким рівень реалізації нестандартного мислення під час навчання; 67% опитуваних указали на високий рівень реалізації цілеспрямованості під час навчання, 7% – на низький.

Високий рівень реалізації рішучості під час навчання відзначили 67% опитуваних, низький – 7%.

Високий рівень реалізації етичності поведінки під час навчання відзначили 80% респондентів, низький – 7%.

На високий рівень реалізації професійної компетентності під час навчання вказали 80% опитуваних, на середній – 20%..

З-поміж опитаних 60% вважають, що вони на високому рівні реалізували під час навчання мотивацію до успіху, 7% – на високому.

Усього 26% опитуваних указало на високий рівень реалізації схильності до ризику під час навчання, 7% – на низький.

Також 26% респондентів указало на високий рівень реалізації під час навчання здібності впливати на підлеглих, 20% – на низький.

Упродовж дослідження виявлено, що 40% опитуваних показали низький рівень володіння лідерськими якостями, лише 13% – високий. Повної здатності бути лідером не виявив ніхто з опитуваних. Таким чином, наочно показана недостатня сформованість лідерських якостей у студентів НТУ “ХПІ”, що закінчили курс навчання в технічному університеті. Тому проблема розвитку лідерських якостей у студентів технічних університетів у процесі професійної підготовки є актуальною та потребує подальшого вивчення.

Висновки. Визначено найбільш значущу групу лідерських якостей для випускників НТУ “ХПІ”.

Можемо констатувати, що в теорії розвитку лідерського потенціалу й на практиці є дисонанс, що дає змогу зробити висновок про необхідність і далі досліджувати актуальну проблему в педагогічній теорії і практиці професійної освіти – розвиток лідерських якостей у студентів технічних університетів у процесі професійної підготовки. Запропоноване дослідження вимагає продовження у вигляді теоретичного осмислення, практичних рекомендацій, проведення експериментів для конкретизації проблемних аспектів формування лідерських якостей у майбутніх

інженерів і визначення механізмів розвитку лідерського потенціалу в студентів технічних університетів під час навчання.

Список використаної літератури

1. Амонашвили Ш. А. Гуманно-личностный подход к детям / Ш. А. Амонашвили. – Воронеж : Молэкс, 1998. – 539 с.
2. Грановская Р. М. Элементы практической психологии. / Р. М. Грановская – 2-е изд. – Ленинград : Изд-во Ленингр. Ун-та. 1988. – 560 с.
3. Гуничева Е. Л. Формирование лидерского потенциала студенческого актива [Электронный ресурс] / Е. Л. Гуничева // Известия РГПУ им. А.И. Герцена. – 2007. – № 53. Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-liderskogo-potentsiala-studencheskogo-aktiva>.
4. Гура Т. В. Психолого-педагогічна підготовка студентів технічних університетів / Т. В. Гура // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / [ред. кол.; С. Д. Максименко (гол. ред.) та ін.]. – Київ : А. С. К., 2012. – С. 310–314.
5. Дрыгина И. В. Активизация лидерского потенциала личности студента в образовательном процессе вуза : монография. / И. В. Дрыгина. – Красноярск : СибГТУ, 2006. – 154 с.
6. Жеребова Н. С. Лидерство в малых группах как объект исследования / Н. С. Жеребова // Руководство и лидерство. – Львов, 1973. – С. 54–63.
7. Зорина А. В. Формирование лидерских качеств у студентов в вузе: результаты эксперимента [Электронный ресурс] / А. В. Зорина // Известия ВГПУ. – 2009. – № 1. – С. 126–129. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-liderskih-kachestv-u-studentov-v-vuze-rezultaty-eksperimenta#ixzz3Rdl9IE8H>.
8. Кричевский Р. Л. Если Вы – руководитель: Элементы психологии менеджмента в повседневной работе / Р. Л. Кричевский. – Москва : Дело, 1993. – 352 с.
9. Лутошкин А. Н. Как вести за собой. Старшеклассникам об основах организаторской работы. / А. Н. Лутошкин. – 2-е изд., перер. и доп. – Москва : Просвещение, 1981. – 208 с.
10. Новикова С. А. Эмпирическое исследование уровня развития лидерских качеств будущих менеджеров / С. А. Новикова // Гуманизация образования в России : сб. науч. тр. – Магнитогорск : МаГУ, 2008. – С. 198–201.
11. Романовський О. Г. Психологія управління : навч. посіб. / О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов, А. О. Лаврентьева. – Харків : НТУ “ХПІ”, 2000. – 160 с.
12. Тихонов А. К. Ключевые качества современного лидера / А. К. Тихонов // Вестник НЛП. – 2010. – № 31. – С. 23–24.
13. Уманский Л. И. Поэтапное развитие группы как коллектива / Л. И. Уманский // Коллектив и личность. – Москва : Наука, 1975. – С. 77–87.
14. Формування психологічної готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності / О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов, О. А. Ігнатюк, Т. В. Гура та ін. / за ред. О. Г. Романовського та О. С. Пономарьова. – Харків : Видавець О. О. Савчук : НТУ “ХПІ”, 2011. – 336 с

Стаття надійшла до редакції 18.01.2015.

Репко И. В. Исследование лидерских качеств у студентов технических университетов: результаты эксперимента

В статье рассматривается проблема повышения развития лидерских качеств будущих инженеров в процессе профессиональной подготовки в технических университетах на основании анализа результатов констатирующего эксперимента. На примере исследования лидерских качеств в группе аспирантов НТУ “ХПИ” актуализируется необходимость формирования лидерского потенциала у студентов техниче-

ских университетов. На основании данных эксперимента определяется группа лидерских качеств, которые респонденты считают наиболее значимыми для своего будущего. Указывается, что педагогическая диагностика проведена согласно акмеологическому подходу.

Ключевые слова: лидерские качества, лидерский потенциал, проблема, профессиональная подготовка, студенты технических университетов, эксперимент, исследование, результат, формирование, развитие.

Repko I. The Study of Leadership Qualities in Students of Technical Universities: the Results of the Experiment

The article deals with the problem of increasing the development of leadership qualities of future engineers in the process of professional preparation in technical universities on the basis of analysis of the pedagogical ascertaining experiment. Through case studies leadership in a group of graduate students at National Technical University "Kharkov Polytechnic Institute" actualized the necessity of forming leadership capacity in students of technical universities. The article states that in the experiment were investigated following leadership qualities: organizational skills, communication skills, ambition, efficiency, creative qualities of the personality, diligence, initiative, perseverance, responsibility, innovative thinking, dedication, determination, ethical conduct, technical (vocational) competence motivation to achieve success, risk tolerance (adventurism), the ability to influence subordinates. On the basis of experimental data in this paper the group leadership qualities that are considered most important by the respondents for their future. These are the following leadership qualities: responsibility, diligence, communication skills, innovative thinking, ambition, technical (vocational) competence, perseverance, determination, commitment, efficiency, a high level of etiquette, increasing both technical and cultural standards, the rapid assimilation of knowledge and skills. The article states that the conduct of pedagogical diagnostics was based on compliance with the requirements the conditions acmeologic approach, so the data presented will be of interest not only for the teachers involved in the education of students at technical universities, but also for other professionals involved in the formation of leadership qualities.

Key words: leadership qualities, leadership potential, problem, training, students of technical university, experiment, study results, the formation and development.